

Таким чином, сьогодні ми маємо справу із наявністю процесуальних правовідносин як процесуальних складових судового процесу і контролюючих функцій суду за такими процесами.

Література

1. Немеш П. Ф. Курс цивільного процесу. Особлива частина : підручник. Кн. 1 / П. Ф. Немеш, В. П. Феннич ; рец. : В. І. Бобрик, С. Б. Булеца. Ужгород : РІК-У, 2023. 524 с.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.07.1963 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1501-06#Text> (дата звернення: 07.08.2025).

3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 грудня 2023 року (справа № 201/9156/22, провадження № 61-9751св23). URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115654130&red=10000361b48eff8489ca5e56bb84de69c6e113&d=5> (дата звернення: 09.08.2025).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-557-3-43>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Чепкова К. О.

кандидат юридичних наук,

докторант науково-організаційного відділу Військового інституту,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Будь-який збройний конфлікт – це підвищені ризики для життя і здоров'я дітей, зміна їх звичного способу життя. Одним із наслідків збройного конфлікту є переміщення цивільного населення, в тому числі і дітей.

Станом на 2024 рік у світі нараховувалося 50 мільйонів переміщених дітей через збройні конфлікти [1]. Питання щодо переміщених дітей під час збройного конфлікту є в постійному полі зору як на міжнародному рівні, на регіональному рівні, так і на рівні кожної окремої держави.

Існує загальне поняття “переміщена особа” [2], яке в свою чергу поєднує в собі:

(1) “біженець” – внаслідок подій і через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних

поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань;

(2) “внутрішньо переміщена особа” – це особа або група осіб, які були змушені або зобов’язані втекти або залишити свої домівки чи місця постійного проживання, зокрема внаслідок або з метою уникнення наслідків збройних конфліктів, ситуацій загального насильства, порушень прав людини або природних чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно визнаний державний кордон.

Таким чином, основна різниця між двома наведеними вище поняттями – це чи перетинала особа державний кордон свого звичного місця проживання.

На міжнародному рівні правовий статус біженців визначений Конвенцією про статус біженців (1951) [3] та Протокол щодо статусу біженців (1967) [4], який і розширив як часові рамки дії конвенції, так і географічні¹.

Врегулювання правового статусу внутрішньо переміщених осіб за формою виразу є дещо відмінним. Поки вся увага світового співтовариства була прикута до питань біженців, вирішення питання внутрішньо переміщених осіб здійснювалося виключно на національному рівні. Лише на початку 1990-х років на міжнародному рівні почало активно висвітлюватися питання внутрішньо переміщених осіб. Перший представник Генерального секретаря ООН з питань внутрішньо переміщених осіб Френсіс Денг відіграв ключову роль у створенні правових норм щодо внутрішнього переміщення. У випадку міжнародного захисту внутрішньо переміщених осіб Френсіс Денг свідомо вирішив не домагатися укладення міжнародного договору з кількох причин. Як результат, у 1998 році Френсіс Денг на 54 сесії Комісії з прав людини презентував підготовлений документ – “Керівні принципи щодо внутрішньо переміщених осіб” [5]. Керівні принципи конкретно згадують дітей, вагітних жінок, матерів з маленькими дітьми та жінок-господинь домогосподарств як групи, які повинні мати право на особливий захист і допомогу через їхні особливі потреби або вразливість. Переміщені діти отримують особливий захист у кількох принципах, зокрема в принципі 11 (захист від примусової праці) та принципі 13 (захист від вербування та

¹ Враховуючи часове (“events occurring before 1 January 1951”) та географічне (“events occurring in Europe”) обмеження, які були встановлені в конвенції, логічним було внесення змін до неї для того, щоб її норми і надалі мали юридичну силу.

участі у військових діях). Право дітей на освіту визнається в принципі 23, з особливим акцентом на жінок і дівчат.

В стороні не залишився і Спеціальний представник Генерального секретаря з питань дітей та збройних конфліктів, відомство якого у 2010 році презентувало свою візію щодо захисту прав внутрішньо переміщених дітей – Права та гарантії внутрішньо переміщених дітей у збройних конфліктах [6]. За основу стали Керівні принципи щодо внутрішньо переміщених осіб та норми Конвенції про права дитини. Виклад матеріалу здійснюється шляхом висвітлення дитячих прав під час внутрішнього переміщення у результаті збройного конфлікту.

Це один із тих документів, коли виклад прав внутрішньо переміщених дітей здійснено саме з точки зору дії збройного конфлікту та після його завершення. На рівні “звичних” дитячих прав приділено увагу і тим, якими наділяються внутрішньо переміщені діти під час збройного конфлікту, а саме : право на фізичну безпеку та забезпечення безпечних місць; діти не повинні бути призвані до військової служби або брати участь у бойових діях; право на психологічну підтримку та програми реінтеграції; право на свободу пересування, у тому числі з таборів та в їх межах; право на довгострокові рішення.

Форма викладу прав внутрішньо переміщених дітей під час збройного конфлікту також не є стандартною. Кожне право дитини знайшло свою відсилку до конкретного принципу із Керівних принципів щодо внутрішньо переміщених осіб. Крім того, в кінці кожного розділу щодо конкретного “дитячого права” міститься “Ключові моменти адвокаційної діяльності”, в яких розписані дії, які мають вчиняти уповноважені суб'єкти публічної адміністрації для реалізації цього “дитячого” права.

Вищеперераховані міжнародні документи носять загальний та рекомендаційний характер. Загальний, тому що надають загальний опис механізмів захисту прав дітей під час збройного конфлікту та не конкретизують хто саме має бути “руками та ногами” цих механізмів в кожній окремій державі. Рекомендаційний, тому що не можуть порушувати одну із основних ознак кожної окремої держави – суверенітет.

Роблячи висновок, можна сказати, що вище перераховані документи міжнародного врегулювання питання захисту прав дітей-біженців та дітей-внутрішньо переміщених внаслідок збройного конфлікту мають свою градацію та юридичну силу. Однак, спільним для них є те, що це документи так званого “м'якого права” (“soft law”). Ці акти є тим “перехідним містком” до національного законодавства та побудови внутрішніх механізмів захисту прав переміщених дітей під час збройного конфлікту.

Література

1. Close to 50 million children had been displaced due to conflict and violence globally by the end of 2024. URL : <https://data.unicef.org/topic/child-migration-and-displacement/displacement/>.
2. Promotion and protection of the rights of children. Impact of armed conflict on children : Resolution of UN General Assembly A/51/306 26 August 1996.
3. UN General Assembly, 1951 Convention Relating to the Status of Refugees, United Nations, Treaty Series, vol. 189, p. 137, 28 July 1951, <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/1951/en/39821>.
4. UN General Assembly, 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, United Nations, Treaty Series, vol. 606, p. 267, 31 January 1967, <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/1967/en/41400>.
5. Report of the Representative of the Secretary-General, Mr. Francis M. Deng, submitted pursuant to Commission resolution 1997/39. E/CN.4/1998/53/Add.2, 11 February 1998.
6. UN Office of the Special Representative of the Secretary-General for Children Affected by Armed Conflict, Working Paper No. 2: The Rights and Guarantees of Internally Displaced Children in Armed Conflict, September 2010, <https://www.refworld.org/reference/themreport/srsgcaac/2010/en/75999>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-557-3-44>

МЕЖИ ДОПУСТИМОГО КОНТРОЛЮ ЗА КОМУНІКАЦІЯМИ ГРОМАДЯН: АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Чміль О. В.

*студент факультету прокуратури,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

У сучасну цифрову епоху проблема визначення допустимих меж державного контролю за комунікаціями громадян посідає одне з центральних місць у наукових дискусіях про баланс між національною безпекою та захистом прав людини. З одного боку, держава має позитивний обов'язок гарантувати національну безпеку, підтримання правопорядку, запобігання терористичним загрозам і боротьбу з організованою злочинністю, що неминуче передбачає застосування спеціальних засобів спостереження. З іншого боку, такі заходи становлять потенційну загрозу